

Aan de slag met... wie mag wat?

Korte omschrijving werkvorm

De leerlingen krijgen de rol van uitvoerende macht, wetgevende macht, rechtsprekende macht en nemen besluiten over wetsvoorstellen in hun fictieve land. Daarnaast bespreekt de leerkracht enkele dilemma's uit de rechtsstaat door een 'Stemmen met je voeten'-spel.

Deze werkvorm is gebaseerd op het kinderboek 'Eerlijk' van Kars Veling dat augustus 2021 is verschenen, maar kan ook los gedaan worden. In het boek heet het land 'Virtuland', de leider 'consul', de voorzitter van het parlement 'tribuun' en de rechter 'pretor'. Er is ook een andere versie ('versie bij het boek') waar die termen gebruikt worden.

- 2 witte A4-vellen die als bef gevouwen zijn
- Plastic hamer (of een alternatief)
- Briefjes met alle namen (voor de loting)
- Schilderstape

Leerdoel

- De leerlingen weten dat in een democratie de macht is verdeeld (in 3 delen) om te voorkomen dat er te veel macht bij één persoon komt.
- De leerlingen maken kennis met verschillende aspecten waar je op moet letten bij het oplossen van een maatschappelijk vraagstuk.
- De leerlingen kennen meerdere vormen van besluitvorming.
- De leerlingen geven hun mening over enkele dilemma's rond de machtenscheiding.

Duur

- 90 minuten als alle casussen gedaan worden.
15 minuten per casus (je hoeft niet alle casussen te doen).
- 20 minuten voor stemmen met je voeten.

Benodigd materiaal

- PowerPoint
- Persberichten en vragen voor de leider
- Vergaderkaart voorzitter van het parlement
- Voldoende invulbladen voor de rechters
- 2 kettingen (bijv. kettingslot of een ketting van papier of kleurige elastiekjes)

Handleiding

1. Start voor de klas met de uitleg: *We zijn in Onsland. Onsland grenst aan Anderland, een arm land waar regelmatig overstromingen plaatsvinden. In Onsland wonen heel wat Anderlanders. Er zijn een paar problemen in Onsland, en die moeten worden opgelost. Maar hoe doe je dat? Wie gaat zeggen wat er moet gebeuren om die problemen op te lossen? Wat als iemand het niet eens is met een beslissing? Hoe zorg je dat het eerlijk is? Dat gaan jullie vandaag leren.*
2. Leg vervolgens verder uit:
In een democratie heb je mensen die de beslissingen nemen, mensen die de beslissingen uitvoeren, en mensen die beoordelen of alles eerlijk gaat. Al die mensen controleren elkaar. De macht is dus verdeeld. En elke vier jaar kiezen we samen wie dit mogen doen. In Nederland gaat dit ook zo. Het is voor de meeste mensen het beste wanneer de beslissingen democratisch worden genomen, en natuurlijk ook dat die beslissingen dan eerlijk zijn, voor iedereen. Het is niet goed als iemand in z'n eentje alle macht heeft. Zelfs al bedoelt diegene het goed! Het is altijd nodig dat anderen de macht controleren. Ook een minister of directeur kan verkeerde dingen doen, en een rechter moet dat kunnen zeggen. En de overheid moet luisteren naar de rechter. (Weten jullie hoe het heet als één iemand de baas is? Antwoord: Een dictatuur. Nederland is geen dictatuur maar een democratie.)
3. Vertel de leerlingen: *Er zijn in Onsland wat problemen. Jullie moeten gaan beslissen wat jullie aan die problemen gaan doen.*
4. Open de PowerPoint.
In de PowerPoint verschijnt: **BREAKING NEWS.** *Onsland krijgt vandaag een leider! Die wordt via loting gekozen. Er wordt veel van de nieuwe leider verwacht. Hopelijk kan de leider onze problemen oplossen!*
Wijs iemand aan die zorgt dat er twee lootjes getrokken worden. De twee leerlingen die op de getrokken briefjes staan, worden samen leider. De leider krijgt een soort leidersketting om de hals.
De leider moet van alles regelen. De leider is de leider van Onsland.
Om te zorgen dat alle leerlingen aan de beurt kunnen komen, is er gekozen voor loting. In het echt worden burgemeesters of commissarissen van de Koning niet geloot of gekozen, maar benoemd. Ze moeten daarvoor solliciteren.
Vraag aan de klas: *“Fantastisch! Onsland heeft nu een leider. Zijn we dan nu een democratie? (antwoord: nee). Wat als de leiders een oneerlijke beslissing nemen?” (antwoord: niks aan te doen, de leider is nu een soort dictator)*
5. Open de volgende pagina van de PowerPoint: **BREAKING NEWS**
Vandaag wijzen de inwoners van Onsland een rechter aan. De rechter beoordeelt of alles wel eerlijk gaat. Ook de dingen die de leider doet. Wijs weer iemand aan die zorgt dat er twee lootjes getrokken worden. De leerlingen die op de briefjes staan, worden samen rechter. Deze twee leerlingen krijgen een witte bef om.
NB: Om te zorgen dat alle leerlingen aan de beurt kunnen komen, is er gekozen voor loting. Maar in een actieve klas kan er natuurlijk ook gestemd worden. In het echt worden rechters niet geloot of gekozen, maar benoemd.
6. Open de volgende pagina van de PowerPoint: **BREAKING NEWS**
We worden een democratie! De klas is het parlement. Het parlement beslist of voorstellen wel of niet doorgaan. Het parlement mag een voorzitter van het parlement aanwijzen. Alle leerlingen (behalve de rechters en leiders) mogen zich kandidaat stellen als voorzitter van het parlement.
De klas mag stemmen en de leerling met de meeste stemmen mag voorzitter van het parlement worden. De voorzitter leidt de vergadering van het parlement (de klas). Deze leerling krijgt een voorzittershamer.
7. Herhaal dat Onsland nu de ingrediënten heeft voor een democratie: *‘Geweldig, de macht is verdeeld! Onsland is nu een democratie! Het parlement neemt beslissingen, de leider zorgt dat die uitgevoerd worden, en de rechter beoordeelt of alles wel eerlijk is.’*
8. Verdeel de klas in groepjes van 4 en vertel dat ze samen een paar besluiten moeten nemen. Behandel de eerste vier problemen, en evt. ook de vijfde. Elke ronde heeft hetzelfde verloop:
 - a) De leider leest het persbericht en het voorstel voor (1 minuut)
NB: laat de twee leerlingen elkaar afwisselen.
 - b) Het parlement debatteert in groepjes van 4. Ook de voorzitter vergadert mee in een

ProDemos

- groepje. De rechters gebruiken het invulblad om tot een advies te komen. De leiders bereiden zich voor aan de hand van hun vragenblad. (3 minuten)
- c) Het parlement debatteert nu klassikaal onder leiding van de voorzitter. De leiders en rechters kunnen meeluisteren en/of verder gaan met hun voorbereiding. (4 minuten)
 - d) De leider geeft een pleidooi voor het voorstel. (1 minuut)
 - e) De rechter geeft een advies. (1 minuut)
 - f) Het mag vragen stellen aan leider en rechter. (4 minuten)
 - g) Het parlement overlegt nog kort en komt eventueel met een aanpassing of een eigen voorstel.
 - h) Het parlement stemt met handopsteken over het voorstel van de leider en eventueel over het eigen voorstel. De voorzitter vertelt wat de uitslag is.
- i) Reflecteer met de klas of het probleem nu opgelost is en of het eerlijk is. Waren er verschillende uitkomsten? Is iedereen tevreden met de uitslag?
 - j) Zijn er andere manieren om tot een besluit te komen dan stemmen zoals nu gebeurd is? (bijv. overleg en compromissen zoeken). Maak de koppeling met hoe het in de Nederlandse politiek gaat.
- NB: het vijfde voorstel gaat over vluchtelingen. Dit kan een gevoelig onderwerp zijn. Daarom is dit een optioneel onderdeel met extra tips.*
- 9. Ga ter reflectie verder met het onderdeel 'Stemmen met je voeten'. Verdeel de klas met tape in twee delen. Het ene vak is vóór, het andere vak is tegen.
 - 10. Vertel de leerlingen dat ze mogen stemmen over de stellingen die jij gaat opnoemen. Wat vinden ze? Ze moeten goed luisteren naar elkaars argumenten. Als ze het eens zijn met het andere vak, dan mogen ze natuurlijk overlopen. Als ze alle argumenten beluisterd hebben, mogen ze nogmaals van plek wisselen.

Overzicht van de casussen (voor de leerkracht)

Bij alle casussen geldt: help de voorzitter met zijn of haar rol! Let bijvoorbeeld op dat er geen stappen worden overgeslagen en geef telkens een seintje als de tijd om is. Help orde te houden als iedereen door elkaar gaat roepen.

CASUS 1: WINKELDIEFSTAL

- Bij een supermarkt naast de basisschool loopt het aantal winkeldiefstallen uit de hand. Er moet iets gebeuren. De supermarkt heeft onderzocht dat jongens meer stelen dan meisjes.
- Het voorstel van de leider is dat winkeliers aan alle jongens mogen vragen: 'Maak je zakken leeg en laat je tas zien'. Jongens die niet doen wat de winkelier vraagt, worden opgepakt.
- Het parlement moet beslissen of ze dit een goede regel vinden, of dat de regel anders moet.

Tip: Help de leiders op weg met hun voorbereiding op de vergadering, en de rechters met het schrijven van hun advies. Geef ze eventueel een hint van waar ze aan moeten denken. Zeg tegen de rechters bijvoorbeeld dat het niet eerlijk is om te discrimineren.

CASUS 2: ACTIEVOERDERS OP BOUWTERREIN

- Er is een probleem met de bouw van een nieuwe basisschool in Onsland. Er leeft een beschermde korenwolf (soort wilde hamster) op het bouwterrein. Actievoerders willen die hamster beschermen. Ze houden de bouw nu tegen, omdat ze op het bouwterrein lopen.
- Het voorstel is dat actievoerders wel mogen demonstreren, maar niet het bouwterrein op.
- Het parlement moet beslissen of ze dit een goede regel vinden, of dat de regel anders moet.

Tip: Vraag aan de leiders en de rechters of ze de regel eerlijk vinden, of te streng, of moet het juist strenger? Er is wel vrijheid van meningsuiting in Onsland.

CASUS 3: RARE TEKENINGEN IN EEN BOEK

- Iemand heeft een heel oud kinderboek geleend uit de nationale bibliotheek van Onsland. Ze zag dat er onaardige tekeningen in stonden over mensen uit Anderland. Op de plaatjes lijkt het of Anderlanders dom en raar zijn.
- Het voorstel is dat dit soort discriminerende tekeningen of teksten weggehaald worden uit de bieb.
- Het parlement moet beslissen of ze dit een goede regel vinden, of dat de regel anders moet.

Tip: Zeg tegen de leiders en de rechters dat dit best lastig kan worden. Want waar ligt de grens? Wat mag nog wel, en wat mag echt niet? Wie bepaalt dat? En wie moet het gaan controleren? En er zijn best veel boeken waar overdreven en onaardige dingen in staan. Bijvoorbeeld over mensen met overgewicht, meisjes, jongens met een bril. Als dat allemaal niet meer mag, moeten straks misschien ook boeken zoals De Smurfen, Kuifje en Pippi Langkous weggehaald worden. En moet een boek met één foute zin al weggehaald worden? Is dat eerlijk of zijn de regels dan te streng?

Let op dat de discussie netjes verloopt, zodat alle leerlingen zich veilig en gehoord voelen. En vertel dat dit in Nederland soms ook tot ophef leidt. In Nederland is er vrijheid van meningsuiting, maar ook een verbod op discriminatie.

CASUS 4: VALSSPELEN

- Elk jaar spelen de scholen van Onsland tijdens de nationale sportdag tegen de scholen van Anderland. De schoolklassen krijgen vaak ruzie over de puntenverdeling, en er wordt gescholden en geduwd. Vorig jaar stuurde de scheidsrechter na een vechtpartij 5 leerlingen van dezelfde klas naar huis. Toen waren er te weinig voor het team en kon de rest ook niet meer spelen.
- Het voorstel is dat je niet mag valsspelen, niet duwen en niet schelden tijdens de sportdag. Als je het toch doet, word je weggestuurd en mag je niet meer meedoen.
- Het parlement moet beslissen of ze dit een goede regel vinden, of dat de regel anders moet.

Vraag de leiders en de rechters wat ze ervan vinden als straks meerdere teams niet meer kunnen spelen doordat er spelers weg zijn gestuurd... Dan wordt iedereen gestraft!

CASUS 5: WONINGNOOD

- Er is woningnood in Onsland: er zijn te weinig huizen. En juist nu komen er veel Anderlanders naar Onsland. Ze zijn op de vlucht voor overstromingen. Zij willen óók in onze huizen wonen. Wat moet er gebeuren?
- Het voorstel is dat gezinnen uit Onsland via loting tijdelijk een Anderlander in huis krijgen.
- Het parlement moet beslissen of ze dit een goede regel vinden, of dat de regel anders moet.

Zeg tegen de leiders en de rechters dat er echt iets moet gebeuren. Je kunt wel nieuwe huizen gaan bouwen, maar intussen staan al die mensen op straat. En mensen hebben recht op huisvesting. Aan de andere kant: mensen hebben ook recht op hun eigen bezit en hun eigen leven, je kunt ze niet zomaar dwingen om iemand in hun huis op te nemen.

Dit onderwerp kan beladen zijn. Het is daarom belangrijk dat leerlingen met respect naar elkaar praten en zich vrij voelen om hun mening te geven, ook als die afwijkt van de rest. Net zoals in de echte Tweede Kamer gebeurt. En het is natuurlijk ook een lastig probleem. Er is geen oplossing waar iedereen het mee eens zal zijn. In de Nederlandse Grondwet zegt artikel 1: 'Allen die zich in Nederland bevinden worden in gelijke gevallen gelijk behandeld'. In de Grondwet staat ook dat de overheid zijn best moet doen voor voldoende woningen. En in internationale verdragen staat dat huisvesting een basisbehoefte is waar je recht op hebt. Maar de overheid mag daarvoor niet zo maar andere mensen uit hun huis zetten, of hen dwingen om een vreemde bij hen te laten wonen.

Persconferenties (voor de leider)

Als er een probleem is, houd je als leider een persconferentie. Zo weet iedereen wat er aan de hand is. Je vertelt wat het probleem is, en wat je eraan wilt gaan doen.

Tip: jullie zijn met zijn tweeën, dus kies wie de eerste persconferentie doet. Wissel daarna af!

Persconferentie 1: Winkeldiefstal

- Bij een supermarkt naast de basisschool loopt het aantal winkeldiefstallen uit de hand. Er moet iets gebeuren. De supermarkt heeft onderzocht dat jongens meer stelen dan meisjes.
- Mijn voorstel is dat winkeliers aan jongens mogen vragen: 'Maak je zakken leeg en laat je tas zien'. Jongens die niet doen wat de winkelier vraagt, worden opgepakt.
- Het parlement moet beslissen of ze dit een goede regel vinden, of dat de regel anders moet.

Persconferentie 2: Actievoerders op bouwterrein

- Er is een probleem met de bouw van een nieuwe basisschool in Onsland. Er leeft een beschermde korenwolf (soort wilde hamster) op het bouwterrein. Actievoerders willen die hamster beschermen. Ze houden de bouw nu tegen, omdat ze op het bouwterrein lopen.
- Mijn voorstel is dat actievoerders wel mogen demonstreren, maar niet het bouwterrein op.
- Het parlement moet beslissen of ze dit een goede regel vinden, of dat de regel anders moet.

Persconferentie 3: Rare tekeningen in een boek

- Iemand heeft een heel oud kinderboek geleend uit de nationale bibliotheek van Onsland. Ze zag dat er onaardige tekeningen in stonden over mensen uit Anderland. Op de plaatjes lijkt het of Anderlanders dom en raar zijn.
- Mijn voorstel is dat dit soort discriminerende tekeningen of teksten weggehaald worden uit de bieb.
- Het parlement moet beslissen of ze dit een goede regel vinden, of dat de regel anders moet.

Persconferentie 4: Valsspelen

- Elk jaar spelen de scholen van Onsland tijdens de nationale sportdag tegen de scholen van Anderland. De schoolklassen krijgen vaak ruzie over de puntenverdeling, en er wordt gescholden en geduwd. Vorig jaar stuurde de scheidsrechter na een vechtpartij 5 leerlingen van dezelfde klas naar huis. Toen waren er te weinig voor het team en kon de rest ook niet meer spelen.
- Mijn voorstel is dat je niet mag valsspelen, niet duwen en niet schelden tijdens de sportdag. Als je het toch doet, word je weggestuurd en mag je niet meer meedoen.
- Het parlement moet beslissen of ze dit een goede regel vinden, of dat de regel anders moet.

Persconferentie 5: Woningnood

- Er is woningnood in Onsland: er zijn te weinig huizen. En juist nu komen er veel Anderlanders naar Onsland. Ze zijn op de vlucht voor overstromingen. Zij willen óók in onze huizen wonen. Wat moet er gebeuren?
- Mijn voorstel is dat gezinnen uit Onsland via loting tijdelijk een Anderlander in huis krijgen.
- Het parlement moet beslissen of ze dit een goede regel vinden, of dat de regel anders moet.

Voorzitter van het parlement

VERGADERKAART

Het parlement bepaalt of voorstellen wel of niet doorgaan, en jij bent de voorzitter van het parlement. Dat is een moeilijke taak, dus kijk goed wat er moet gebeuren!

Jij leidt de vergadering van het parlement (de klas) en vraagt of ze het wel of niet eens zijn met een voorstel. De meeste stemmen gelden, dus tel straks goed alle stemmen.

Stap voor stap

1. De klas mag 4 minuten in groepjes vergaderen. Jij vergadert zelf ook mee met een groepje.
2. Ga voor de klas staan en vraag alle groepjes naar hun mening. Daarna mogen de groepjes elkaar vragen stellen en met elkaar in gesprek.
3. Je zorgt dat alle groepjes aan het woord komen en dat iedereen de gelegenheid krijgt om te reageren. Dit duurt ook maximaal 4 minuten.
4. Je geeft het woord aan de leider. De leider legt uit waarom het voorstel volgens hem of haar nodig is.
5. Je geeft het woord aan de rechter. De rechter geeft advies over het voorstel.
6. Ga voor de klas staan. Zijn er vragen voor de leider of de rechter? Het parlement mag 3 vragen stellen aan de leider en 3 aan de rechter.
7. Het parlement mag nog kort overleggen. Moedig het parlement aan om zelf een betere oplossing te bedenken, die werkbaar en eerlijk is. Jij leidt de discussie.
8. Is er een groepje met een eigen voorstel? Laat één leerling dat voorstel aan de klas vertellen. De anderen mogen kort vragen stellen over het nieuwe voorstel.
9. Nu gaan jullie stemmen over het voorstel van de leider. Vraag wie voor is en wie tegen is. Tel goed hoeveel stemmen voor en hoeveel tegen er zijn. De meerderheid beslist!
Na het stemmen vertel je aan het parlement de uitslag:
'Het voorstel van de leider is aangenomen/verworpen' (kies het goede woord)
10. Als er een eigen voorstel uit het parlement is gekomen, gaan jullie daar ook over stemmen. Geef ook daarna weer de uitslag aan het parlement:
'Het voorstel van ... is aangenomen / verworpen'.

Leider

INVULBLAD

Jullie zijn samen de leider.

Als leiders hebben jullie oplossingen voorgesteld voor de problemen van Onsland. Goed gedaan!

Maar Onsland is een democratie. De voorstellen van de leider worden niet zomaar goedgekeurd. Eerst vergadert het parlement erover. Dan mag jij uitleggen waarom jij het zelf een goed voorstel vindt. Daarna geeft de rechter advies. Misschien komt het parlement nog met een eigen voorstel. Tot slot gaat het parlement stemmen.

Straks gaan jullie als leider dus uitleggen waarom het voorstel door moet gaan.

Het parlement mag daarna vragen aan jullie stellen. Hieronder zie je wat vragen die je kunt verwachten. Jullie willen het voorstel van de leider natuurlijk goed verdedigen, dus schrijf je antwoorden alvast op.

Vragen om je op de vergadering voor te bereiden:

1. Waarom is deze nieuwe regel echt nodig?
2. Wat zullen de gevolgen zijn van dit besluit?
3. Wie hebben het meeste voordeel van deze regel?
4. Wie hebben het meeste last van deze regel?
5. Wat kan er in het gunstigste geval gebeuren?
6. Wat kan er in het ergste geval gebeuren?
7. Hoe willen jullie zorgen dat het besluit goed uitgevoerd wordt?

Rechter

INVULBLAD

Jullie zijn samen de rechter.

De rechter beoordeelt of alles wel eerlijk gaat. Ook de dingen die de leiders (willen) doen.

De leider heeft een voorstel gedaan. Het parlement (de klas) gaat daarover vergaderen. Ze moeten bedenken of ze het een goed voorstel vinden.

Jullie schrijven intussen een advies: is het voorstel wel eerlijk? Voor iedereen?

Vul dit blad in en lees jullie advies straks voor aan de klas.

1. Volgens ons is deze regel eerlijk/niet eerlijk, want...
2. Volgens ons is deze regel voor iedereen/niet voor iedereen hetzelfde, want...
3. Deze regel is volgens ons op een goede/niet goede manier uitgevoerd, want...
4. Er zijn volgens ons wel/geen andere beslissingen mogelijk, want...
5. In geval van twijfel, moet er volgens ons ...
6. Wij zien de volgende voordelen en nadelen van deze regel ...
voordelen:
nadelen:
7. Wij geven een positief/negatief advies, want...

Stemmen met je voeten

Laat de klas stemmen over de volgende stellingen, door naar het vak 'eens' of 'oneens' te lopen. Vraag enkele leerlingen om argumenten te geven voor hun keuze en zorg dat de anderen daar naar luisteren. Zijn er tegenargumenten? Als leerlingen overtuigd raken door iemand uit het andere vak, mogen ze overlopen. Als alle argumenten beluisterd zijn dan mogen ze nogmaals van plek wisselen.

STELLINGEN

- 1. Je moet altijd iemand kiezen in het parlement die het beste voor jouw groep is.**
Kies je voor jezelf of voor iedereen? Als je jong bent kies je dan voor iemand die iets voor jongeren doet?
- 2. Als er een noodsituatie is mag je van de regels afwijken.**
Wat is een noodsituatie volgens de leerlingen? Moet dat van tevoren beslist worden, of beslist de rechter dat achteraf? Je mag ook niet zomaar achteraf een nieuwe regel maken.
- 3. Het is eerlijker als de leider en rechter geen beste vrienden zijn.**
De rechter moet de leider controleren. Als ze beste vrienden van elkaar zijn, dan kunnen ze elkaar voortrekken.

MEER FILOSOFISCHE STELLINGEN

- 4. Dat iets eerlijk is, betekent nog niet dat het ook het beste is.**
Is wat eerlijk is ook altijd het beste? Is iets eerlijk als het voor iedereen hetzelfde is? Is allemaal evenveel belasting betalen eerlijker dan dat rijke mensen meer belasting moeten betalen dan arme mensen?
- 5. Je kunt niet zomaar een groep aan de kant zetten, zelfs al heb je de meerderheid.**
Wat doe je als een groepje altijd de minderheid heeft? Luister je dan niet meer naar ze, omdat je toch de meerderheid hebt? Of vind je het belangrijk dat zij ook mee kunnen doen? Kan de meerderheid ook beslissen om nooit te luisteren naar een groepje? Is dat eerlijk?